

El perfil dels membres de la Societat Catalana de Geografia i de l'Associació de Geògrafs Professionals de Catalunya

Hermínia Pujol i Estragués
Centre d'Estudis Demogràfics
hpujol@ced.uab.es

Resum

L'article ofereix els resultats d'un qüestionari distribuït entre els membres de les dues associacions de geografia a Catalunya amb l'objectiu d'esbrinar quin és el perfil dels geògrafs i de les geògrafes del nostre entorn, tot seguint el model dels treballs realitzats als països anglosaxons, des dels anys setanta del segle passat, amb la finalitat principal de veure quina era la presència de les dones en aquesta disciplina.

Paraules clau: geografia i gènere, Catalunya, Societat Catalana de Geografia, Associació de Geògrafs Professionals de Catalunya

Resumen

El artículo ofrece los resultados de un cuestionario distribuido entre los miembros de las dos asociaciones de geografía en Cataluña con el objetivo de conocer el perfil de los geógrafos y de las geógrafas de nuestro entorno, siguiendo el modelo de los trabajos realizados en los países anglosajones, desde los años setenta del siglo pasado, con la finalidad principal de ver la presencia de las mujeres en esta disciplina.

Palabras clave: geografia y género, Cataluña, Societat Catalana de Geografia, Associació de Geògrafs Professionals de Catalunya

Abstract

This paper offers the results of a questionnaire distributed among the members of the two associations of geographers in Catalonia. The goal is to assert what is the profile of the geographers in our area, following the methodology of similar studies done in anglosaxon countries since the 1870s, in order to discover what is the percentage of women in the discipline.

Keywords: geography and gender; Catalonia, Societat Catalana de Geografia, Associació de Geògrafs Professionals de Catalunya.

“It is not our desire to change needle and tread in women’s hands into astrolabes and globes; neither do we consider it necessary that a woman should retreat to a room papered with maps and ornamented with globes... Their high moral standards allow them, in our view, to possess wide knowledge of geography, on condition that they do not attempt, through use of terms too coarse for a lady, to appear too eager a group of geographers. I am certainly willing to let them use such words as climate, zones, and so forth; but I do not want them to scare me stiff quoting longitude and latitude at me. Let them speak as much as they want about what they read in travelers’ tales, and I will listen with pleasure. But I certainly do not want to see the day when a woman’s knowledge of the earth equals that of men!”

William Cross (Membre de la Royal Geographical Society) [1936-37]

1. Antecedents

Wilbur Zelinsky, home i geògraf, encetà el 1973 un cert debat sobre la pràctica inexistència de dones en els departaments de Geografia de les universitats dels Estats Units, tot mostrant que ocupaven posicions inferiors, eren més mal pagades, publicaven amb menys freqüència i pitjor que els seus companys, exercien molt menys poder i rebien menys recompenses honorífiques per part dels seus caps. El seu article, “The Strange Case of the Missing Female Geographer”, publicat a *The Professional Geographer* (Zelinsky, 1973a) va ser un dels primers¹

1. Ell mateix cita en un seu segon article publicat en el mateix número d’aquesta revista (Zelinsky, 1973b) alguns precedents: Jessie Bernard (1964) i Kay E. Leffler (1965), tot i que afegeix que són pràcticament els únics que s’ocupen del tema, ja que en els diferents articles apareguts sobre la història i els fets més significatius de la professió geogràfica als EUA, no s’hi troba quasi cap referència a la situació de les dones de manera diferenciada. Només arran de certa demanda de base, l’Association of American Geographers (AAG) nomenà un *Comitè sobre la situació de les geògrafes*, però en la data de la publicació del seu article, encara no havien elaborat cap informe.

en qüestionar-se les desigualtats de gènere existents dins la pràctica de la Geografia i en especial dins del marc acadèmic d'aquesta disciplina. A l'article, que encapçalà amb la cita de William Cross que precedeix aquest apartat, es planteja el per què la tasca professional de la Geografia sembla reservada als homes, mentre les dones hi tenen un paper molt rar i quasi testimonial: "...the business of creating, writing, teaching, and administering serious geography has been overwhelmingly a male enterprise (...) and the pattern is not a matter of chance: it is systematic and structural" (Zelinsky, 1973a, 102).

Zelinsky hi busca explicacions: es tracta d'un fet biològic, d'unes facultats innates diferencials per l'exercici de la Geografia? o bé d'uns condicionants socials i culturals? Tant en aquest, com en altres articles posteriors,² es mostra plenament defensor d'aquesta segona hipòtesi, tot afegint que la Geografia es presenta per les dones com una carrera professional descoratjadora donades les poques possibilitats d'accés, les dificultats de permanència i les traves de promoció:

"The weak showing of the female geographer does not necessarily reflect any inherent weakness of intellect or character. The immediate causes are the institutional rules, traditions and biases, usually unspoken and unwritten, of the organizations in which they are trained and employed" (Zelinsky, 1973a, p. 104)

Ofereix tres possibles raons per les quals les alumnes dels departaments de Geografia no se sentirien atretes per continuar en aquesta disciplina com a professió: 1) El camp d'estudi no té un fort lligam amb les seves ocupacions tradicionals, contràriament al que passaria amb la demografia,³ on s'estudien problemes relacionats amb la família, o l'antropologia que requereix del treball de camp de les dones per alguns estudis d'altres societats més o menys exòtiques; 2) històricament l'exploració de nous territoris, el treball de camp geològic o el muntanyisme en general, han estat activitats molt lligades a les facultats físiques masculines; 3) la imatge donada a l'escola i en els mitjans de comunicació del que és més típicament femení, en la qual no es trobaria la professió geogràfica.

Una quarta explicació, en forma de cercle viciós, és apuntada en l'article de 1982 (Zelinsky, Monk, Hanson, 1982, pp. 322-323): la manca de geògrafes dins el conjunt del professorat no donaria gaires expectatives, ni models, ni suport a les postgraduades, les quals també acabarien essent poques i treballarien amb certa frustració, rao per la qual menys serien les que finalitzessin la tesi i menys encara les que aconseguissin formar part del professorat de Geografia en les universitats (aquesta és una qüestió que és apuntada reiteradament en els diferents treballs sobre el tema).

2. A les pàgines de la revista *The Professional Geographer* contesta contundentment les tesis del professor Wolf Roder sobre l'evidència de certes diferències biològiques segons el sexe pel què fa a les "habilitats geogràfiques", també ho fa, en el mateix volum, la professora Mildred Berman, en total són poques pàgines, però recomenables per seguir la polèmica sobre aquesta disjuntiva: Wolf Roder (1977); Wilbur Zelinsky (1977); Mildred Berman (1977b). En la mateixa línia s'inciu el seu article més recent: Wilbur Zelinsky, Janice Monk, Susan Hanson (1982).

3. Zelinsky cita el text redactat per Calvin F. Schmid, president de la Population Association of America sobre l'estat de la Demografia i dels Demògrafs nordamericans, part del seu report per la reunió anual de l'Associació. *Population Index*, 1966, vol. 32, p. 497-514.

En aquest mateix article comenta que la proporció de geògrafes és més comparable als percentatges que es troben a les ciències físiques que no pas a les ciències humanes i socials, on la presència de les dones sol ser més nombrosa. I afegeix que es trasllueix més conservadurisme entre els professionals de la Geografia (als EUA) que no pas entre els professionals d'altres ciències socials, en general, més progressistes. També apunta, que quan s'analitzen les recerques i els temes d'interès treballats des de la Geografia, es troben més geògrafes especialitzades en camps com la cartografia o la Geografia física que no pas en branques de la Geografia humana.

Zelinsky manté que cal l'anàlisi de la situació de les dones dins la professió geogràfica, tant pel poc reconeixement que es té de la seva vida científica en el marc de la Geografia com per l'èmfasi que s'hauria de posar per acabar amb les desigualtats de gènere en tots els camps, tot intentant de seguir les normatives legals, cada vegada més nombroses, com poc aplicades, al respecte.

Així doncs, predica amb l'exemple i comença a reunir i analitzar la informació sobre la situació de les geògrafes nordamericanes com una contribució a l'estudi sociològic de la Geografia.

Utilitza com a font principal el directori 1970 de l'*Association of American Geographers* (AAG), la qual presenta diversos problemes: no hi ha tots els/les geògrafs/es americans/es, inclou a centenars de membres no americans, i no tots els noms són identificables per sexe.⁴ En canvi, però, li permet extreure uns primers resultats respecte a la ratio homes/dones, l'edat modal, l'estructura ocupacional i de formació (hi ha un alt percentatge de llicenciats/des en carreres diferents de la Geografia), la posició aconseguida en la disciplina (llicenciatura, mestratge, doctorat) i a la universitat (ajudant/a, associat/da, titular, catedràtic/a). També fa una anàlisi de les diferències salarials entre homes i dones (els ingressos dels homes són de 1000 a 2000\$ superiors)⁵ i dels càrrecs que ocupen. Finalment pren com a mesura complementària el volum de publicacions, per sexe, aparegudes en les principals revistes geogràfiques dels EUA entre el 1921 i el 1971, per fer-ne una lectura des d'una perspectiva de gènere.

Els resultats del mencionat treball sobre aquestes fonts i algunes altres (com un qüestionari sobre els camps d'interès en Geografia que es féu als membres de l'AAG) foren ampliat per estudis posteriors portats a terme per una colla de geògrafes, i algun geògraf, durant els anys següents: Mildred Berman (1977a), Barbara Rubin (1979), Linda McDowell (1979), Janet H. Momsen (1980) i, més tard, M. Dolors García-Ramon/Margarita Castañer/Núria Centelles (1985 i 1988), i actualitzats pels treballs més recents de Wilbur Zelinsky/Janice

4. Aquest aspecte és mencionat en altres estudis i cal esmentar que a aquesta dificultat s'afegeix que segons les fons o l'objecte d'estudi, ens podem trobar que només disposem de la inicial del nom de la persona. Aquest és un cas freqüent amb les cites bibliogràfiques de les publicacions, fins i tot en les que es tracten temes de gènere i que se suposa que haurien de tenir una especial sensibilitat en citar el nom complet per poder saber qui és qui escriu. En el nostre cas referenciem, sempre que el tinguem, el nom i els cognoms de tots/es els/les autors/es, tal com demana la normativa d'aquesta revista i que no sempre es compleix.

5. Ja en el moment en què Zelinsky escriu el seu article, hi ha abundant bibliografia sobre el tema: George F. Deasy (1948); Guy-Harold Smith (1960); A.E. Bayer i H.S. Astin (1968); Michael A. La Sorte (1971).

Monk/Susan Hanson (1982), Linda McDowell/Linda Peake (1990), David R. Lee (1990), Lisa Dumayne-Peaty/Jane Wellens (1998), Julie A. Winkler (2000), Sarah J. Brinegar (2001), sobre la situació de les dones als departaments de Geografia nordamericans, britànics, canadencs i espanyols.

Tots els estudis esmentants incideixen en les mateixes preguntes que Zelinsky, es troben amb dificultats semblants a l'hora d'analitzar les dades i utilitzen mètodes similars per a poder descriure quina és la situació de les dones en els departaments universitaris de Geografia, extenent-ho, en ocasions a la seva situació en altres àmbits d'exercici de la professió.

En gairebé tots els casos s'elaboren qüestionaris, més o menys exhaustius que es distribueixen als diferents departaments universitaris de Geografia i s'exploren les dades de diversos directoris i repertoris d'associacions professionals (a les quals, en algun cas, també s'envia un qüestionari que completi i matisi la informació). S'utilitzen estudis interns elaborats per les mateixes associacions, com és el cas del realitzat pel *Comitè sobre la situació de les geògrafes* de l'AAG, així com els reculls estadístics de les universitats o de serveis d'estadística de diversos nivells administratius.

El text que es presenta a continuació pren com a punt de partida aquests antecedents i se centra a conèixer una mica millor qui són i quin perfil tenen els geògrafs i les geògrafes que exerceixen a Catalunya vinculats a les dues associacions que agrupen aquest col·lectiu en el nostre àmbit territorial:⁶ la Societat Catalana de Geografia i l'Associació de Geògrafs Professionals de Catalunya⁷ tot prenent també una perspectiva de gènere.

Entre els mesos de març i maig de 2001 es distribuí als membres d'aquestes associacions un breu qüestionari que contenia preguntes destinades a dibuixar el seu perfil professional, però també les seves preferències pel que fa a la geografia: temes i àrees d'interès. Inclou, a més, algunes preguntes obertes destinades a copsar la seva idea sobre l'existència o no de diferències entre homes i dones a nivell professional en aquest col·lectiu.

2. Els membres de la Societat Catalana de Geografia (SCG)

La Societat Catalana de Geografia es creà el 1935 com a filial de l'Institut d'Estudis Catalans, i des de la seva reorganització el 1947 fins avui, ha estat l'associació de referència per a tots aquells que han estimat i practicat professionalment la geografia a Catalunya. La seva història al llarg d'aquests anys es

6. Aquest estudi finalitzà just abans de la constitució del Colegio de Geógrafos a finals de 2001 i fou presentat com a complement de la memòria de recerca de Tercer Cicle en Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona a finals del mes de juliol de 2002, moment en què tot just començava a perfil·lar-se la recentment constituïda Demarcació d'aquest Col·legi a Catalunya.

7. No entrarem aquí a explorar el seu lloc en les universitats catalanes tal i com era l'objecte central de l'esmentada memòria de recerca titulada "La presència de les dones en la geografia acadèmica. El professorat de geografia de la universitats públiques de Catalunya" i dirigida per la professora M. Dolors García Ramon.

pot seguir a través de la present publicació: *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*. Malgrat els seus anys d'història, o potser gràcies a aquest llarg bagatge, la Societat continua essent un punt de referència pels professionals de la Geografia a Catalunya.⁸

Els membres de la SCG, segons el directori que es presenta en el número 50 de desembre de 2000 de *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, són un total de 445, per sexes hi trobem 270 homes i 175 dones, cosa que representa una ratio de 1,54:1. El *mailing* obtingut per a realitzar el qüestionari contenia 409 registres corresponents a 256 homes i 153 dones (una relació de 1,67:1). D'aquest total s'ha obtingut resposta de 132 persones, és dir, poc més del 32%.

Sis són les qüestions de què tenim pràcticament el 100% de respostes, a banda, és clar, del sexe i l'edat de la persona que ha enviat complimentat el qüestionari, tot i que en alguns casos, aquesta darrera ha estat deduïda per altres indicadors, rao perquè hi pot haver un lleuger marge d'error. Així tenim per a la nostra anàlisi un conjunt de 85 homes i 47 dones de les edats que s'indiquen en la taula 1, en uns percentatges per sexe lleugerament superiors —respecte al total dels membres— pel que fa a la resposta dels homes, ja que la relació que en resulta és de 1,80:1.

En referència a les edats dels responents cal destacar-ne dos aspectes: el seu domini en la franja d'edats entre els 46 i els 64 anys i la diferenciació per sexes. Les dones concentren els seus efectius a parts iguals en les dues franges centrals i, en canvi, tenen un pes molt menor al dels homes sobretot en la franja dels més joves. Aquest fet podria deure's a un nivell de resposta diferencial, però també podria anar en el mateix sentit en què van les darreres "fornades" de licenciatos en geografia, més masculinitzades.⁹

Taula 1
Franges d'edat dels membres de la SCG

	Homes		Dones		Totals	
	#	%	#	%	#	%
<30	16	18,8	3	6,4	19	14,1
30-45	16	18,8	19	40,4	35	26,4
46-64	40	41,7	19	40,4	59	44,6
>65	13	15,3	7	12,8	20	14,9
Totals	85	100	47	100	132	100

Font: Respostes al qüestionari enviat. Elaboració pròpia.

Quant a les sis qüestions mencionades, es refereixen, per una banda, al lloc de naixement i al lloc de residència habitual, i, per l'altra als estudis, a l'ocupació, al salari i a la situació familiar.

8. Un dels darrers treballs sobre la SCG és signat per Enric Bertran González (2000).

9. Tal i com es deprèn dels resultats de la memòria de recerca esmentada (Pujol, 2002a).

2.1. La situació personal i familiar

El lloc de naixement i de residència ens mostren el caràcter eminentment barceloní dels membres de la SCG. Així tenim que un 48,5%, dels que han respost el qüestionari, han nascut a Barcelona ciutat (51,8% dels homes i 42,6% de les dones), si agreguem les dades amb la resta de la província de Barcelona arribem al 72,7%, mentre que hi viu un 81% del total, repartits sobretot entre Barcelona ciutat i el Vallès Occidental (un 17,4%).¹⁰ Les diferències per sexe no són aquí massa representatives.

La província de Tarragona seria el segon lloc, a gran distància del primer, on han nascut i viuen bona part dels membres de la SCG amb percentatges del 8,3% i 7,6% respectivament (amb una major proporció d'homes —72,7%— que de dones —23,3%—) essent ben pocs els qui han nascut o viuen a la província de Girona —cinc en total—, encara menys els de la de Lleida —només tres—, alguns més els que han nascut a la resta de l'Estat però que no hi viuen (dels nou membres nascuts fora de Catalunya, que han respost, només un hi viu) i un 3,8% que ha nascut i viu fora d'Espanya, en concret cinc, quasi tots a França.

Pel que fa a la situació familiar, un 73,5% viu amb parella, amb fills (37,9%) o sense (31,1%) o encara amb parella, fills i altres familiars (4,5%). Pel que fa a les diferències per sexe, veiem que hi ha major nombre de dones que viuen soles (12,8% contra el 4,7%) i per tant un major nombre d'homes que viuen en parella (75,3% contra el 70,2%) o amb altres familiars (14,1% contra el 8,5% de dones). Elles dominen entre les parelles sense fills i ells ho fan, clarament, entre les parelles amb fills.

Ens trobem, doncs, amb un domini dels residents a Barcelona ciutat o a la seva província, que viuen amb parella (amb fills ells, sense fills elles), amb un petit percentatge de dones que viuen soles i homes que viuen amb altres familiars —segurament joves que encara no s'han independitzat—.

2.2. El seu perfil acadèmic i els seus interessos dins la disciplina

En el cas dels estudis realitzats, i amb resposta d'un 100%, veiem que un 76,5% del total és llicenciat o llicenciada en Geografia o en aquesta especialitat dins la llicenciatura de Filosofia i Lletres o de Geografia i Història. No trobem cap dona no llicenciada mentre que set homes manifesten no haver assolit aquest grau (es tracta segurament d'alguns dels membres més antics que provenien del món excursionista i nacionalista amb un perfil no universitari) i la resta pertanyen a altres especialitats, entre les que destaca la d'Història amb un 14,9% de les dones i un 5,9% dels homes.

10. Aquests percentatges que en la mostra de respostes semblen marcar una alta centralització a l'entorn de Barcelona, no està tan allunyada del conjunt total de la SCG, ja que si veiem el directori esmentat, ens trobarem amb prop d'un 80% de membres que resideixen a la província de Barcelona (sobretot a la regió primera) i menys d'un 10% en les províncies de Girona (3,14%), Lleida i Tarragona (amb un 2,24% cadascuna) o a les Illes Balears (1,57%).

Pel que fa al seu perfil acadèmic, un total de 29 homes i 17 dones (un 34,11% del total d'homes i 36,1% de les dones) ens diuen que han presentat un treball de recerca com a memòria de doctorat o com a tesina. En els temes d'aquests treballs, tenim una gradació força suau: des d'un 10,9% de treballs referits a geografia rural i un mateix percentatge a temes de docència/didàctica de la geografia, seguits per un 8,7% que tracten qüestions de geografia urbana, medi ambient/ecologia, un 6,5% referits a temes de concepte/mètode, població, ordenació territorial, transports/ comunicacions o activitat. Per sexes destaquen els percentatges més elevats en geografia rural i medi ambient/ecologia amb un 13,8% dels homes i el major tractament de temes de geografia urbana i d'ensenyament/didàctica, per part de les dones (amb un 17,6%), seguits de temes d'activitat i transports/comunicacions (11,8% de les geògrafes).

Per altra banda, només 17 homes i 15 dones manifesten haver presentat la seva tesi doctoral (20% del total d'homes i 31,9% del total de dones). El tema dominant aquí ha estat el de la geografia rural amb un 18,8%, seguit de les tesis sobre ensenyament/didàctica de la geografia (12,5%), en tercer lloc treballs de geografia històrica i d'ordenació territorial (9,4%). Si ens fixem en el sexe dels autors i autores veiem que un 26,7% de les geògrafes han fet treballs sobre ensenyament/didàctica i un 20% sobre geografia rural; mentre que en el cas dels geògrafs el tema dominant és el de la geografia rural (17,6%) seguit de treballs sobre l'ordenació territorial, geografia històrica, geomorfologia o biogeografia (11,8%). Cal remarcar, però, que estem fent percentatges sobre un nombre molt reduït de casos.

La mitjana de temps transcorregut des de l'obtenció de la llicenciatura fins a tenir el títol de doctorat és de 10 anys pels homes i 15 anys per les dones; aquest període s'ha anat escurçant a mida que ens anem acostant a les generacions més joves, ja que si els nascuts als anys 40's tardaven en defensar la tesi entre 12 i 17 anys, ells, i entre 18 i 28 anys, elles; més endavant trobem intervals de 3 a 9 anys per ells i de 5 a 10 per elles, sempre sobre un nombre reduït de casos a comptabilitzar.

Disposem d'un major nombre de respostes pel que fa als temes que més interessen als membres de la SCG dins la pròpia disciplina. Es tenia la possibilitat d'indicar tres temes de major interès: 65 homes i 42 dones (76,5% i 89,4%) han indicat un primer tema; 60 homes i 37 dones (70,6% i 78,7%) un segon i, 46 homes i 28 dones (54,1% i 59,57%) un tercer.

Com a primera opció destaca l'ordenació del territori i en aquest cas és tema prioritari per a ambdós sexes 16,8% del total (el 18,5% dels homes i el 14,3% de les dones), a continuació ens trobem amb les qüestions de GIS/cartografia amb un 12,1%, aquí amb un clar predomini dels geògrafs (16,9% contra el 4,8%). Com a segona opció continua essent l'ordenació del territori el tema amb un percentatge més elevat (ara amb un 18,3% dels homes i un 21,6% de les dones), seguit de qüestions de medi ambient amb un 10,3% (11,7% d'homes i 8,1% de dones). Finalment com a tercera opció destaquen els temes de

població amb un 12,2% del total, seguits dels de medi ambient (13,5%), els d'ordenació del territori (10,8%) i els de geografia urbana (9,5%).

També es preguntava per les àrees geogràfiques de principal interès i es donava la possibilitat de citar-ne fins a tres. El total de les respostes en primera, segona i tercera opció han estat de 84, 70 i 39 respectivament amb percentatges per sexe de 61,2 i 68,2; 51,8 i 55,3 i, 30,6 i 27,7 del total d'homes i de dones enquestades. Es manté la relació de masculinitat, entre els que responen, als mateixos nivells que en el cas anterior. Catalunya apareix com una àrea privilegiada d'interès, el 47,9% dels membres de la SCG així ho corroboren, en segona opció, baixa a un 12,9% igualada amb les àrees locals i superada per Espanya (17,1%) i Europa (15,7%) i en tercer lloc es manté en un 15,4% però aquí és superada de llarg per Europa (25,6%) i seguida per les àrees locals amb un 10,3%.

Si fem una diferenciació per sexe ens trobem que els geògrafs centren el seu interès en Catalunya (46,2% en la primera opció, 13,6% en la segona i 19,2% en la tercera), en Europa (18,2% en segona opció i 26,9% en tercera) i en Espanya (15,9% en segona opció), tot i que en tercera opció també té un percentatge lleugerament alt i el món (11,5%). En percentatges molt menors, però que permet mencionar-los també, se situa el Pirineu (7,7% en primera opció, 6,8% en segona) i les àrees locals (9,6% en primera opció, i 6,3% en segona juntament amb les àrees de muntanya). Entre les dones, els percentatges estan una mica més repartits: en la primera opció també destaca Catalunya (37,5%) però despunta Europa (12,5%) i Barcelona, Espanya i la Mediterrània amb un 9,4%. En segona opció destaquen les àrees locals (23,1%), Espanya (19,2%), Europa (11,5%), Llatinoamèrica i les àrees metropolitanes (7,7%). En tercera opció Europa i Àsia queden igualades amb un 23,1%, seguides de Llatinoamèrica i les àrees locals, però aquí tornem a parlar de molt pocs casos.

Així doncs, ens trobem amb un domini de llicenciats en geografia, seguits molt de lluny pels que ho feren en història, un terç dels quals ha presentat una tesina o memòria de recerca i un percentatge una mica més baix la tesi (en nombres relatius, més elles que no pas ells). Els seus interessos giren entorn dels temes de població, ordenació del territori i medi ambient (ells), o activitat, geografia urbana i medi ambient (elles); situats en un marc català de manera destacada, seguit de l'àmbit europeu primer i espanyol després (ells) i també de Barcelona o de l'àrea mediterrània (elles), quedant en segones o terceres opcions, però també amb importància, la zona del Pirineu, les àrees de muntanya i les àrees locals (ells), i Llatinoamèrica, les àrees metropolitanes i fins Àsia (elles).

2.3. El seu perfil professional

Les respostes que es refereixen a l'ocupació i al salari, dues qüestions aquestes de principal interès, mostren que un 41,7% dels questionaris rebuts pertanyen a funcionaris o funcionàries, un 33,3% a persones amb contracte laboral i un 11,4% a jubilats. Només un 6,1% manifesta treballar per compte propi

i un 3,8% està encara estudiant. Cinc persones ens diuen que estan aturades o sense ocupació, quatre d'elles són dones. De fet aquí sí que observem diferències importants pel que fa al sexe, ja que mentre el 57,4% de les dones són funcionàries i només un 23,4% estan contractades, un 32,9% dels homes ha guanyat plaça de funcionari i un 38,8% treballa sota contracte. Les principals diferències però les trobem entre els jubilats, pràcticament tots homes, entre les aturades (com ja hem vist) pràcticament totes dones i en el treball per compte propi (un 7,1% dels homes i un 4,3% de les dones).

Si ens fixem en els salaris veiem que un 38,6% dels membres estan a la franja intermèdia amb ingressos entre 3 i 5 milions de pessetes brutes anuals, seguits de manera molt igualitària pels que estan a la franja inferior d'1,5 a 3 milions (un 19,7%) i superior de 5 a 7 milions (un 18,2%), seguits, també de forma molt similar, pels de les dues franges extremes, de més de 7 milions de pessetes (12,1%) i de menys de 1,5 milions (11,4%). Quan veiem les diferències per sexe la imatge general canvia ja que en els grups extrems trobem més dones que homes amb ingressos menors de 1,5 milions i més homes que dones amb ingressos superiors als 7 milions de pessetes. En concret del total de membres que tenen uns ingressos superiors a 7 milions, el 75% són homes (un 14% del total d'homes) i un 25% són dones (un 8,5% del total de dones), i entre els que guanyen menys de 1,5 milions de pessetes el 60% són homes (un 10,6% del total d'homes) i un 40% són dones (un 12,8% del total de dones). Aquest fet és destacable ja que es veu agreujat per una estructura d'edats més madura de les dones, a qui correspondrien uns salaris comparativament més alts (cal dir, però, que si s'haguessin fet només 3 grups, les diferències serien menors, es pot fer l'exercici amb la taula 14).

Així el perfil laboral dels membres de la SCG seria un home que està contractat o en segon lloc és funcionari, amb uns ingressos superiors als 3 milions (el 69,4% del total) i una dona que és funcionària i que té uns ingressos per sota dels 5 milions (el 68,1% del total).

A banda de la qüestió més general sobre la seva situació ocupacional, també es preguntava quin era el lloc de treball actual i quin l'anterior. A aquesta qüestió van respondre el 64,70% dels homes i el 78,72% de les dones. Ens trobem amb una majoria treballant a la universitat (28,3%) seguits dels que treballen a l'escola primària o secundària o amb una empresa del sector terciari (19,6%) i aquelles persones que estan en les administracions públiques autonòmica o central (amb un 17,4%). Per sexe veiem que són els geògrafs els qui fan pujar el percentatge dels ocupats en empreses i en l'ensenyament preuniversitari (27,3% i 23,6% respectivament), seguit dels que es troben a les administracions públiques (18,2%) i en menor percentatge a la universitat (14,5%). Pel que fa a les dones, aquestes es troben de manera majoritària a la universitat (48,6%) i en molt menors percentatges a les administracions públiques (16,2%) i a l'ensenyament pre universitari (13,5%) (vegeu taula 11).

Quant a la seva feina anterior, veiem que la majoria dels homes havien treballat en una empresa (56,5%) i la majoria de les dones en una escola de primà-

ria o secundària (42,9%) o en una empresa (33,3%). En conjunt quasi un 70% del total de responents treballa en el sector públic, mentre que poc més d'un 60% ho havia fet anteriorment en el sector privat.

També ens vam interessar per la categoria assolida i aquí ens trobem amb un major nombre de catedràtiques i titulars d'universitat per un major nombre de professors d'escola primària o secundària (d'acord amb l'ocupació que acabem de veure), uns percentatges equivalents de tècnics superiors i un major nombre de geògrafs caps de servei.

En la feina anterior, el major nombre de catedràtics ve donat perquè es consignà com a feina anterior (i així ho responien) els professors d'universitat ja jubilats. Hi trobem un major percentatge de professores d'escola primària o secundària (47,6%) i un predomini dels tècnics (38,65). Finalment cal dir que la dedicació al treball és quasi en un 90% a temps complet.

Complementant, i potser solapant en alguns casos, la resposta sobre la categoria, es preguntava sobre si es tenia algun càrrec de gestió i/o administració. Aquí hi va haver un 23,53% dels homes i un 27,66% de les dones que van respondre positivament. Els geògrafs tenen en un cas càrrecs a nivell de la universitat, en tres a nivell del departament, quatre són coordinadors, tres són directores d'empresa, dos tenen càrrecs polítics i tres són membres de juntes directives, mentre que les geògrafes tenen càrrecs a nivell de departament o bé són directores d'un centre de recerca o caps de servei (tres en cada nivell). Es demanava si comportaven tasques de direcció i si tenien una remuneració addicional. En el primer cas tant homes com dones responen afirmativament en poc més d'un 90% i en el segon els percentatges baixen al 60-70%, però estem parlant d'un reduït nombre de casos.

2.4. La percepció de les diferències de gènere

Les preguntes de caràcter obert que plantejaven les possibles limitacions que podia haver comportat per la seva carrera professional tenir persones al seu càrrec (ascendents o descendents) i la seva opinió o constatació, en el seu entorn, de diferències entre els geògrafs i les geògrafes pel que fa al seu salari, la seva promoció professional, els seus temes d'interès o altres, han tingut unes respostes amb clares diferències de gènere, producte de les diferents posicions d'homes i dones.

Un total de 35 homes no responen a la qüestió referent a les conseqüències que comporten les responsabilitats familiars i 18 diuen just que "no" (han dificultat la seva carrera professional), en un dels casos especifica que no té persones al seu càrrec. Sobre els que responen més àmpliament, la majoria afirmen que sí que representen certes limitacions, alguns matisen que no tant per ells com per les seves dones, altres comenten que han hagut de triar una feina estable enlloc d'arriscar-se amb altres opcions (algú manifesta que això ha fet que no pogués dedicar-se a ocupacions relacionades amb la geografia per estar mal retribuïda la feina o per ser difícil d'aconseguir un bon nivell).

Els que clarament expressen alguna dificultat concreta deixen entreveure que es deriva del fet d'haver de compartir responsabilitats a "rajatabla" —*sic!*—, altres comenten que si es dedica més temps a la família no se'n pot dedicar tant a la feina, en dos o tres casos es parla de la limitació pel que fa a les estades a l'estranger o fora de casa, un parell d'homes més ens diuen que la veritable limitació a la seva vida fou la guerra civil i, en un cas, l'exili. Un bon nombre, en canvi, afirmen que no ha estat una limitació sinó que ben al contrari, ha suposat "un enriquiment personal", "un suport físic i moral", "un estímulo", "un ajut", "un plaer".

Cap de les poques dones que manifesten el sentit positiu de compartir la seva vida en parla des d'aquest punt de vista, sinó que més aviat diuen que per a elles la família ha estat prioritària, que ha dificultat la seva carrera professional, però que ha estat una opció personal i gratificant: "si, he sacrificat certes oportunitats per atendre responsabilitats familiars, però ha estat una opció meua, no una imposició", de fet s'assumeix com quelcom natural: "cal acceptar-ho, a la vida hi ha limitacions", "em va caldre adaptar-me a les circumstàncies, però no estic segura que m'hagués anat millor en un altre cas", "compartir la vida amb algú suposa acomplir alguns reptes personals però també renunciar a d'altres per objectius comuns".

Només dotze dones no responen a la pregunta i tan sols set diuen "no" (ha dificultat la meua carrera professional) sense més comentaris. La resta pensa que sí que suposa una menor disponibilitat, un condicionament del tipus de feina i de la jornada laboral. Alguna manifesta que hauria agraït un major suport per part de l'Administració Pública, alguna altra matisa que ha estat més important el pes dels pares grans que no pas dels fills petits. En alguns casos es parla explícitament del pes de la doble jornada laboral i una d'elles comenta que va veure estroncada la seva carrera com estudiant recent llicenciada en quedar embarassada.

Quant a les diferències salarials i de promoció, hi ha gran unanimitat a manifestar que dins el sector públic en general i en el món de l'ensenyament i universitari en particular, no hi ha diferències. Alguns afegeixen que en el sector privat sí que se n'hi observen però que en tot cas solen ser diferències no tan lligades al salari com a les facilitats de promoció, d'accés a càrrecs de responsabilitat, que comporten aleshores les diferències salarials. La resposta "ho desconec" ha estat també força emprada i el simple "no", també.

Si ens fixem en què responen homes i dones, també hi trobem, però, algunes diferències. Un total de 18 homes no contesten a aquesta qüestió, mentre que no ho fan 4 dones, una vintena d'homes diu que desconec el tema i no pot opinar, només quatre dones diuen el mateix, 21 homes i 13 dones responen taxativament que no hi ha diferències, en canvi, per 20 homes i 10 dones, no hi ha diferències en el sector públic o en l'àmbit de l'ensenyament, i, mentre que només 6 homes pensen que sí que hi ha discriminació salarial, són 16 les dones que comparteixen aquesta opinió.

En el casos en què els homes diuen que no hi ha diferències de promoció, se sol respondre que depèn de les capacitats de la persona i no del seu sexe, o de la situació familiar, de les motivacions, de les oportunitats i fins de vocacions diverses. Les geògrafes solen, en canvi, comentar que les dones tenen una carrera més lenta i que les diferències importants estan en les dificultats majors per aconseguir càrrecs de responsabilitat. Les que opinen clarament que si hi ha discriminació parlen que “se les valora i promociona menys”, de “les diferències normals com a conseqüència de les discriminacions de gènere” o bé que “les dones sempre ho tenim més difícil: hem de ser altament eficients i eficaces en camps massa dispersos i això afecta al rendiment personal”. Algun dels geògrafs opina que els homes accedeixen més fàcilment als càrrecs perquè “tenen una major qualificació tècnica” o perquè “es valora més la imatge masculina” en llocs de comanament.

Finalment, quant a les possibles diferències respecte als temes d'interès, l'arquetip <dona = temes de Geografia Humana o socials> i <home = temes de Geografia Física o a qüestions més tècniques com el GIS>, domina en les respostes dels homes però també de les dones (hi ha un estudiant que, en canvi, diu que observa el contrari). Uns quants geògrafs manifesten que els temes de gènere interessen només a les dones, un comenta que aquest qüestionari n'és un exemple i un altre que és una “obsessió” que tenim les dones. Unes quantes geògrafes, en canvi, posen més èmfasi, en les majors dificultats de desplaçament, en tenir un major grau d'implicació en les obligacions familiars, la qual cosa impedeix poder estudiar regions llunyanes o realitzar el treball de camp que exigeix més l'especialitat de Geografia Física.

3. Els membres de l'Associació de Geògrafs Professionals de Catalunya (AGPC)

L'Associació de Geògrafs Professionals de Catalunya es va constituir l'any 1988 fruit de la iniciativa de geògrafs i geògrafes que treballaven fora del marc docent i desenvolupaven tasques professionals tant en l'administració pública com en el sector privat.¹¹

Els membres de l'AGPC, segons el directori que editaren el 1995, eren un total de 164, 86 homes i 78 dones (una relació molt igualitària d'1,10 a 1). El directori al qual s'ha pogut accedir a finals del 2001, amb motiu de la seva revisió i actualització (i per tractar-se de la versió interna, amb les dades de tots els socis que alguna vegada han estat donats d'alta), presentava un total de 256 membres, 149 homes i 107 dones (amb una relació d'1,39 a 1), i el *mailing* que finalment s'utilitzà per la tramesa del qüestionari comprenia 195 adreces

11. El 30 d'abril de 1988, quatre geògrafs que treballaven a la Diputació de Barcelona, organitzaren una “Primera Trobada de Geògrafs Professionals de Catalunya”, a partir de la qual sorgí la junta gestora de la nova associació, que de primer s'anomenà “Associació de Tècnics Geògrafs de Catalunya”. Xavier Mateu i Llevadot en féu una ressenya en el *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles* (Mateu, 1988).

de socis en actiu, 113 homes i 82 dones, és a dir una relació d'1,38 a 1). D'aquest total només s'ha tingut resposta de 45 persones, és a dir, poc més del 23%¹², és per això que s'ha volgut complementar les dades de l'explotació del qüestionari, amb les obtingudes de l'esmentat directori actualitzat proporcionat per l'AGPC, on figuren, per un bon nombre d'associats, característiques del seu perfil acadèmic i social, i no només l'adreça postal.

Pel que fa al directori, la mostra analitzada correspon, doncs, a un total de 256 persones, 149 homes i 107 dones o sigui uns percentatges del 58,2% i el 41,8% (ratio d'1,39:1). Només tenim dades del 100% pel que fa al lloc on viuen, ja que tots ells tenen la seva adreça al directori, però en canvi tenim uns nivells inferiors del coneixement de les altres variables que conté, ja que no tot-hom havia omplert tots els camps de la base de dades consultada.

Quant al qüestionari, treballem sobre les respostes de 45 membres, 26 homes i 19 dones, cosa que representa uns percentatges del 57,8% i del 42,2% respectivament (una relació d'1,36 a 1). Segons aquest, els membres de l'AGPC són més joves que els de la SCG, amb un clar domini de la franja de 30-45 anys, mentre que no s'observen diferències tan importants respecte als efectius dels més joves i les que hi ha, són en sentit invers, és a dir, un major nombre de noies respecte al seu total, que de nois.

Taula 2
Franges d'edat dels membres de l'AGPC

	Homes		Dones		Totals	
	#	%	#	%	#	%
<30	5	19,3	5	26,3	10	22,2
30-45	17	65,4	12	63,2	29	64,5
46-64	3	15,5	2	10,5	5	11,1
>65	1	3,8	0	0	1	2,2
Totals	26	100	19	100	45	100

Font: Respostes al qüestionari enviat. Elaboració pròpia.

En tractar-se d'un nombre reduït de casos, ens trobarem que no podem valorar aquelles qüestions on la resposta no sigui propera al 100%.

3.1. La situació personal i familiar

Segons el directori, la major part dels membres de l'AGPC viuen a Barcelona ciutat (49,2%) o a la seva província (un total del 81,6%), els percentatges dels

12. Un factor que segur que va fer baixar el nivell de resposta, és el fet que quasi una tercera part dels membres de l'AGPC —64 en total dels quals 38 homes i 26 dones—, són també membres de la SCG, que setmanes abans havien rebut el mateix qüestionari per part de la Societat, i, potser, van considerar que ja havien respost a la demanda feta havent enviat el primer qüestionari.

que viuen a les províncies de Tarragona (4,3%), Girona (8,6%) o Lleida (2,4%) són molt baixos (encara que no tant —a excepció dels percentatges per Tarragona— com els percentatges dels membres de la SCG).

Amb el qüestionari podem ampliar la informació: un 32,6% dels socis han nascut a Barcelona ciutat (37,5% dels homes i 26,3% de les dones). Si agreguem les dades amb les de la resta de la província, arribem al 65,3% (62,5% dels homes i 68,5% de les dones). Són elles les que són originàries, en un percentatge més elevat, de fora de la Regió I (el 21,1% contra el 8,3% dels homes). La província de Girona seria el segon lloc, a força distància del primer, on haurien nascut els socis de l'AGPC, en concret el 21% (16,7% dels homes i 26,3% de les dones). No hi ha cap soci de Lleida entre els que responen al qüestionari i només dos de la província de Tarragona (un 4,7%), tres de la resta d'Espanya i un de la resta d'Europa.

Similars serien els resultats si atenem al lloc de residència, però amb una accentuació dels dos llocs dominants: augmenta lleugerament el percentatge dels residents a Barcelona ciutat (38,6%, —36% d'homes i un 42,1% de dones—), també el del conjunt de la província (fins a 70,4%) i el percentatge dels que viuen a la província de Girona (un 25%, —24% homes i 26,3% dones—).

Pel que fa a la situació familiar, una majoria viu en parella (68,98%) amb fills (28,88%) o sense (40%). Per sexes, veiem que un major nombre d'homes viuen sols (23,08% per un 5,3% de dones), mentre que un nombre equivalent d'homes i dones viuen en parella (69,23% i 68,4% respectivament). En canvi, trobem un percentatge molt més alt d'homes amb fills (50% contra el 26,3% de les dones), per contra, són les dones les que majoritàriament viuen en parella, però sense fills (el 42,1% contra el 19,23% dels homes).

3.2. El seu perfil acadèmic i els seus interessos dins la disciplina

En el cas dels estudis realitzats, el 100% dels qui responen al qüestionari, manifesten que són llicenciats o llicenciades en Geografia o en aquesta especialitat dins la llicenciatura de Filosofia i Lletres o de Geografia i Història. En el directori trobem un clar domini dels graduats a la Universitat de Barcelona (57,3%) en front dels que ho han fet a la Universitat Autònoma de Barcelona (37,9%). Per sexes els percentatges mostren que les llicenciades són més nombroses a la UAB, encara que no percentualment respecte al total de geògrafes, però si respecte als seus companys: gairebé igualats al 50% a la UAB i amb uns percentatges del 60-40% a la UB.

Quant a l'any de llicenciatura en geografia, trobem percentatges diferents si ens referim al buidatge dels 225 membres que consignen aquesta dada en el directori, o bé als 45 que han respost al qüestionari, sobretot pel que fa als percentatges dels més joves i dels més vells, tot i la coincidència de la majoria de socis a la franja intermèdia (taula 3).

Aquest fet es deu sens dubte a un biaix de les respostes al qüestionari, pel que sembla que hi ha un major nivell de resposta entre els més joves que no pas entre els més vells, aquest fet caldrà tenir-lo en compte a l'hora de llegir les dades que en deriven.

Taula 3
Any de llicenciatura en geografia dels membres de la AGPC

Anys	# Homes	% Homes	# Dones	% Dones
1965-1980	10 - 0	7,7 - 0	12 - 1	12,5 - 5,6
1981-1995	102 - 18	79,1 - 75	76 - 13	79,2 - 72,2
1996-2001	17 - 6	13,2 - 25	8 - 4	8,3 - 22,2
Totals	129 - 24	100,00	96 - 18	100,00

Font: Directori de l'AGPC-Qüestionari. Elaboració pròpia.

Només 23 persones han consignat en el directori que s'havien doctorat (13 homes i 10 dones). No podem saber si és que no hi ha més que aquest baix percentatge d'escassament el 9% de doctors, o bé si és que n'hi ha que no van consignar aquesta dada. Però sí que podem veure que el percentatge de doctors seria superior al de la seva presència a l'Associació. De tota manera si ens atenguéssim a les respostes del qüestionari, el percentatge pujaria al 24,4% (amb major percentatge relatiu de doctors).¹³

Quant a l'any d'obtenció d'aquesta categoria respecte a l'any de llicenciatura, s'observa que els doctors tarden una mitjana de 8,33 anys en ser-ho (a partir de l'any de la llicenciatura), mentre que les doctores arriben a una mitjana d'11,37 anys; de fet la majoria d'homes observats obtenen el seu títol de doctors amb 7 anys (hi ha dos casos que fan pujar la mitjana perquè van tardar 12 i 18 anys respectivament) i la majoria de dones, en canvi, necessita entre 9 i 14 anys per doctorar-se (no hi ha cap cas per sota dels 9).

Un total de 90 membres, manifesten que han realitzat algun programa de postgrau, en concret 58 homes i 32 dones o sigui el 64,4% i el 35,6% dels que han consignat aquesta dada. Respecte a les especialitats cursades destaquen els programes relacionats amb l'urbanisme o l'ordenació del territori (es van comptabilitzar conjuntament) amb un 24,1% dels homes i un 15,6% de les dones, amb el SIG i/o cartografia amb un 20,7% dels homes i 15,6% de les dones, amb el medi ambient amb un 15,6% per homes i dones, i, a més distància percentual, els mestratges en geografia humana (7,8%) i demografia (5,6%). La resta d'especialitats no superen el 3,3%.

Pel que respecta als seus temes d'interès, tot i que parlem d'un nombre

13. Efectivament, si aquí només ens atenguéssim als resultats del qüestionari, aquest percentatge pujaria al 24,4%, cosa que el situaria en un nivell semblant al dels socis de la SCG, però tanta disparitat resulta sospitosa i ens fa pensar que es tracta d'un biaix de les respostes, de fet un 20% d'aquestes corresponien a membres de l'AGPC que també en són de la SCG.

de casos reduït per la baixa resposta dels qüestionaris (32 en primera opció —17 homes i 15 dones—, 29 en segona —16 i 13— i 20 en tercera —13 i 7—), en farem una breu ressenya ja que a través del directori no tenim aquesta dada.

Així, destaquen els temes referents a la cartografia/SIG amb un 25% del total de preferències (17,6% per part dels homes i 33,3% per part de les dones), a certa distància els temes de medi ambient amb un 15,6% (23,5% dels geògrafs i 6,7% de les geògrafes), els de biogeografia i paisatge per part dels homes (11,8%) i els d'ordenació territorial per part de les dones (13,3%). Tot i que aquest darrer tema també interessa als homes en percentatges del 31,3% i del 23,1% en segona i tercera opció. Igualment en segona o tercera opció destaquen els percentatges de les qüestions de cartografia/SIG, així com els de medi ambient i s'hi afegeixen els de geografia urbana.

En un intent de completar aquestes dades i poder-les contrastar, s'han referenciat els temes que manifestaven en referir-se a les seves activitats: en destaquen els que fan referència al SIG i a la Cartografia amb el 36,5% (41,2% dels homes i 28,1% de les dones), seguits dels d'urbana amb el 13,2% i percentatges similars per homes i dones, dels d'ordenació del territori amb 9,4% (6,9% dels homes i 14,0% de les dones), els de medi ambient amb un 8,2% (9,8% dels homes i 5,3% de les dones) i els d'activitat amb un 7,5% (6,9% dels homes i 8,8% de les dones).

Respecte a les àrees geogràfiques de preferència per a l'estudi, ens trobem en un cas paral·lel a l'anterior quant al nivell de resposta dels qüestionaris i aquí sense possibilitat de contrastar-lo amb cap dada del directori. Podem parlar però d'un predomini de les àrees locals (16,7% dels homes i 50% de les dones) i dels estudis sobre Catalunya (33,33% en ambdós sexes). En segona opció s'hi afegeix l'interès per Europa. El reduït nombre de casos de la tercera opció fa que no es pugui ni mencionar.

3.3. El seu perfil professional

En aquest punt les dades tornen a diferir entre la informació extreta del directori i les respostes al qüestionari, aquestes darreres estan tan allunyades de les anteriors que només les citem en nota al peu a tall d'informació. En el directori tenim les dades de l'ocupació de 154 socis, dels quals 1,3% manifesten ser estudiants (1,0% dels homes i 1,7% de les dones), un 49,4% funcionaris (45,8% dels homes i 55,7% de les dones), un 42,2% contractats (un 44,8% dels homes i un 37,9% de les dones) i un 7,1% diuen treballar com autònoms (8,3% dels homes i 5,2% de les dones).¹⁴ El 79,4% dels quals en el sector públic (75% dels homes i 86,8% de les dones) i el 29,6% en el privat (25% dels homes i 13,2% de les dones).

14. En el qüestionari 57,8% de les respostes pertanyen a persones amb contracte laboral (46,2% dels homes i 73,7% de les dones), un 22,2% a funcionaris (26,9% dels homes i 13,3% de les dones) i un 15,4% a treballadors per compte propi (18,2% dels homes i 10,5% de les dones).

D'aquests, 142 especifiquen el lloc de treball, tot destacant, amb percentatges superiors al 20% de l'Administració Pública Local i la Universitat. Molt a prop els percentatges dels qui treballen als centres de recerca, un gran nombre d'ells a l'Institut Cartogràfic de Catalunya, que es catalogà com a tal, i on van postular força socis joves de l'AGPC, ja que la seva època de constitució coincidí amb la de l'AGPC que va proporcionar les referències per l'oferta pública de treball que va convocar aquest Institut (vegeu taula 11).

Quant a la seva situació en el lloc de treball, només tenim dades per 137 dels socis. D'aquests un 55,5% tenien un nivell de tècnics titulats superiors (54,1% dels homes i 57,7% de les dones), només 23 detallen que tenen responsabilitat de coordinació o algun tipus de comanament (16,8% amb un 17,7% dels homes i un 15,4% de les dones) i sis manifesten que són els directors (cinc homes i una dona). En canvi, la majoria dels que es troben a la universitat, hi són com associats o professors titulars (deu i nou respectivament, que representen el 7% del total) amb molt pocs professionals a l'ensenyament no universitari, només el 4,4%.

Si ens fixem en la feina anterior (dades obtingudes del qüestionari), veiem que un 41,7% responen que provenen de l'empresa privada i un 33,3% havien estat en un altre lloc de l'Administració Pública. Els percentatges entre el sector públic i privat s'igualen molt més entre sexes i representen el 54,2% i el 45,8% respectivament en cada sector. La dedicació per la feina actual, és de manera aclaparadora, en el cas dels homes, a temps complet (95,2%), mentre que en les dones baixa al 68,8%. En l'ocupació anterior, en canvi, el 100% dels qui responen manifesten que treballaven a temps complet.

Sobre els salaris (aquestes són també dades proporcionades pel qüestionari) veiem que un 29,5% dels membres s'ubiquen a la franja intermèdia dels 1,5 a 3 milions de pessetes, i un 27,3% en la següent, entre 3 i 5 milions, xifres properes i de què destaca que el 23,1% dels homes contra el 38,9% de les dones es troben en el primer cas, mentre que el 30,8% dels homes contra el 22,2% de les dones, es troben en el segon. També amb percentatges propers, del 15,9% i 18,2%, trobem els socis que diuen rebre un salari de menys d'1,5 milions o de 5 a 7 milions respectivament. Són les dones les que tenen unes pitjors remuneracions ja que d'11,5% dels homes i el 22,2% de les dones, es troben en el primer cas, i el 19,2% dels homes pel 16,7% de les dones, en el segon. Finalment, i seguint aquesta tendència, només uns quants geògrafs manifesten superar els 7 milions anuals, això és un 15,4% dels homes (que representen el 9,1% del total de membres que ha respost aquesta pregunta) (taula 14).

La resta de qüestions que han estat referenciades per la SCG i que no esmentem per l'AGPC, corresponen a temes dels quals tenim molts pocs casos, sovint un de cada, raó perquè es fa impossible qualsevol comentari.

3.4. La percepció de les diferències de gènere

La qüestió sobre les possibles dificultats que tenir persones al seu càrrec podia comportar respecte a la seva carrera professional, quasi un 50% dels homes no responen, prop d'un 25% responen només que no, i la resta fa comentaris respecte a limitacions o complicacions: “la família complica en alguns casos les tasques professionals”, “limita les possibilitats de carrera professional”, bé perquè no poden dedicar prou hores a la professió, bé per problemes econòmics que fan triar altres vies més ben remunerades que la geografia, bé per problemes de major mobilitat. En un cas es parla de la incompatibilitat d'horaris entre el món professional i escolar, en un altre de problemes d'adaptació d'horaris i dedicació en néixer el seu fill, tot reconeixent que havia afectat més la seva esposa.

Un bon nombre de dones (més d'un 60%) no responen tampoc a la pregunta, cap d'elles, en canvi, diu que no li hagi afectat. Totes les respostes parlen que efectivament les responsabilitats familiars han dificultat la seva carrera professional i acadèmica, en un cas es diu que malgrat això, aquesta ha estat una opció personal i assumida, en un altre es parla de la conveniència de promoure ajuts familiars per poder compaginar millor els horaris de feina i els dedicats a la família i en un altre que les limitacions s'han circumscrit als primers anys de la vida dels seus fills, però no més endavant.

Quant a les diferències salarials que hi puguin haver entre homes i dones, tots els homes coincideixen a dir que no n'hi ha, almenys en el sector públic —remarquen alguns—, en un cas s'afegeix que en el privat sí, en un altre es diu que no, “llevat la tradicional discriminació de la dona que hi ha arreu”, i, en un darrer, que al seu parer “la relació gènere/salari ha d'estar vinculada a les aptituds de cadascú”. Algunes de les dones també afirmen que no hi ha diferències, encara que gairebé totes matisen: “no és el meu cas, però poden donar-se”, “no en tinc constància, però segur que hi són en alguns sectors”, “espero que no”, “no crec que hi hagi diferències de salari ni de carrera, el que sí sol passar és que a l'hora de la contractació se sol triar abans a un home, potser perquè encara es manté el vell tòpic que és l'home qui ha de tenir el poder econòmic dins la família”, “no, en els casos que conec”, “tant homes com dones estan poc reconeguts”, “no ho sé, però és estrany que la ratio d'estudiants nois/noies, s'inverteixi en el camp professional”. La resta responen afirmativament: “en general els homes cobren més que les dones en qualsevol professió”, “el món professional encara està molt masculinitzat, no es pren seriosament a les dones”, “els tècnics docents no cobren tots el mateix, hi ha especialitats més ben pagades que d'altres i *casualment* les dones fan les feines menys remunerades”, “els homes poden compatibilitzar millor casa i treball i tenir ingressos extres”.

Els geògrafs tampoc no consideren que hi hagi diferències en la carrera professional, solen contestar amb un no rònec o bé afegint que “tothom s'ha d'esforçar”, “no en l'àmbit que conec”, “no, s'escull el millor preparat” o “casualitat”.

Només en uns quants casos es reconeix que hi ha diferències: “les dones solen renunciar abans per dificultats familiars”, “les càrregues familiars poden influir en situar altres prioritats davant la carrera de les dones”, “les geògrafes que conec gaudeixen de les mateixes oportunitats laborals, però és cert que a l’hora de tenir una família és generalment la dona (geògrafa o no) qui hi surt perdent professionalment” i “les dones renuncien sovint a la promoció per una major dedicació a la família”. En un darrer cas es manifesta que no es troba pertinent la pregunta per conèixer el perfil del geògraf i conclou dient que hi ha diferències “però la societat és com és i tots en som culpables”. Tan sols tres dones manifesten que no hi ha diferències: “no he trobat cap discriminació per ser dona”, “les universitats estan obertes a tothom” i “a la universitat depèn de les aptituds personals no del sexe”. La resta sol fer referència a les limitacions lligades a les responsabilitats familiars o a la dinàmica pròpia del mercat de treball: “el mercat laboral és qui decideix”, “costa més consolidar el lloc de treball”, “es valora més l’opinió masculina i es prefereix tractar amb un home en l’adjudicació de projectes de recerca i en càrrecs de responsabilitat a la universitat”, “probablement les mateixes diferències que hi ha en la resta del món laboral” o bé diuen que sí, que les “dones estan en desavantatge” sense donar cap altra explicació.

Finalment respecte a la seva percepció de possibles diferències entre homes i dones per l’interès per uns o altres temes en geografia, tant homes com dones, o bé no responen, o bé diuen que no creuen que hi hagi diferències o bé que ho desconeixen. Només un home diu que sí, que hi ha diferències en el cas de l’interès per la geografia del gènere i una dona, en el mateix sentit, diu que les geògrafes són més sensibles a la perspectiva de gènere en geografia.

4. Una visió de conjunt

A continuació destacarem alguns dels principals resultats obtinguts per cadascuna de les associacions, per a poder-ne donar una visió comparativa i a l’hora amb alguns dels resultats que mostren els estudis citats a la introducció.

Els comentaris fets per les dues associacions es basen en les respostes de prop del 30% dels seus membres (amb el complement d’algunes dades en base als directoris complets), però els percentatges d’homes i de dones de la mostra es mantenen força propers a la realitat per a cadascun dels dos col·lectius.

Si observem la variable de sexe tenim percentatges d’efectius al voltant del 62 i el 38% entre homes i dones per a la SCG i del 58 i 42% per a l’AGPC, o sigui que ens trobaríem en aquest darrer cas amb una major igualtat, crida l’atenció que en ambdós casos, la tendència en el temps és cap a una major desigualtat i no a l’inrevés, com és el cas en les associacions anglosaxones, on en canvi la presència de les dones és molt inferior (taula 5).

Taula 4
Membres de la SCG

Fonts	Homes (%)	Dones (%)	Total	Ratio
Directori	270 (60,7)	175 (39,3)	445	1,54:1
<i>Mailing</i>	256 (62,6)	153 (37,4)	409	1,67:1
Respostes al qüestionari	85 (64,4)	47 (35,6)	132	1,80:1

Membres de l'AGPC

Fonts	Homes (%)	Dones (%)	Total	Ratio
Directori '95	86 (52,4)	78 (47,6)	164	1,10:1
Directori '01	149 (58,2)	107 (41,8)	256	1,39:1
<i>Mailing</i>	113 (57,9)	82 (42,1)	195	1,38:1
Respostes al qüestionari	26 (57,8)	19 (42,2)	45	1,36:1

Font: Directori i qüestionari de la SCG i l'AGPC.

Taula 5
Membres de l'Association of American Geographers

	Homes	Dones	H%	D%	
1970	5.456	793	87,3	12,7	(Zelinsky)
1977	6.000	950	86,4	13,6	(Berman)
1980	4.692	1179	79,9	20,1	(Zelinsky/Monk/Hanson)

(Font: Directoris anuals de l'AAG)

(Zelinsky, 1973b, p. 152/Berman, 1977a, p. 70/Zelinsky/Monk/Hanson, 1982, p. 320)

Quant a les franges d'edat, veiem com els membres de la SCG tenen una estructura més envellida que no pas els de l'AGPC, tal i com era d'esperar en tractar-se d'una societat molt més antiga. Aquests darrers són clarament majoritaris a la franja d'edat entre els 30 i els 45 anys, mentre que a la SCG el major pes es troba en la de 46 a 64 anys, tot i que hi ha una gradació més suau respecte a la resta de grups d'edat. Si ens fixem en les dones, les disparitats són especialment importants ja que tenen un pes molt superior en el grup d'edat de <30 a l'AGPC, mentre que a la SCG els seus efectius es distribueixen de manera homogènia entre els grups de 30-45 i de 46-64, i són minoritàries en el de <30 anys, sense guardar similitud amb els percentatges per edat dels seus col·legues.

Taula 6
Estructura per edats dels membres
de les dues societats (%)

	SCG			AGPC		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
<30	18,8	6,4	14,1	19,3	26,3	22,2
30-45	18,8	40,4	26,4	65,4	63,8	64,5
46-64	41,7	40,4	44,6	15,5	10,5	11,1
>65	15,3	12,8	14,9	3,9	0	2,2

Font: Qüestionari enviat a les associacions de geografia catalanes. Elaboració pròpia.

Seguint el mateix ordre dels comentaris individualitzats, ens trobem que la majoria de membres d'ambdues associacions viuen a Barcelona ciutat o a la seva província (al voltant d'un 81%) mentre que la resta es troben a la província de Tarragona (sobretot els de la SCG) o a la de Girona (sobretot els de l'AGPC) i en molta menor proporció a la de Lleida, la resta d'Espanya o d'Europa (taula 6).

La majoria dels membres d'ambdues associacions viuen en parella, amb —sobretot el de la SCG— o sense fills —sobretot els de l'AGPC— (un 69%), en ambdós casos hi destaca el domini dels homes amb fills en contraposició de les dones, que malgrat viure en parella, no en tenen. La resta viuen o bé sols (sobretot els homes de l'AGPC i les dones de la SCG) o bé amb familiars (sobretot els homes de la SCG i les dones de l'AGPC). Aquí quedaria molt reflectida l'estructura d'edats de cadascuna de les associacions (taula 8).

Taula 7
Lloc de residència dels membres
de les associacions de geografia (%)

	SCG			AGPC		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
Barcelona	41,2	44,7	42,4	48,3	50,5	49,2
Prov. Barcelona	42,4	32	38,6	32,3	32,7	32,5
Prov. Tarragona	8,2	6,4	7,6	6,1	1,8	4,3
Prov. Girona	2,4	6,4	3,8	6	12,1	8,6
Prov. Lleida	1,2	2,1	1,5	2,6	1,8	2,4
Resta Espanya	2,4	4,2	3,1	4,7	—	2,6
Resta Europa	2,4	4,3	3	—	0,9	0,4

Font: Qüestionari enviat a les associacions de geografia catalanes. Elaboració pròpia.

Taula 8
Situació de convivència dels membres
de les associacions de geografia (%).

	SCG			AGPC		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
Sol	4,7	12,8	7,6	19,2	5,3	13,3
Parella s/fills	30,6	31,9	31,1	19,2	42,1	28,9
Parella a/fills	40	34	37,9	50	26,3	40
Amb fills s/parella	3,5	6,4	4,5	3,8	5,3	4,4
Amb familiars	14,1	8,5	12,1	3,8	10,5	6,7
Amb amics	1,2	2,1	1,5	3,8	5,3	4,4
Parella a/fills/fam.	4,7	4,3	4,5	—	5,3	2,2
Altres	1,2	—	0,8	—	—	—

Font: Qüestionari enviat a les associacions de geografia catalanes. Elaboració pròpia.

En el perfil acadèmic hi ha algunes diferències a destacar: mentre que el 100% dels socis de l'AGPC són llicenciats o llicenciades en geografia, només un 76,5% dels membres de la SCG ho són en aquesta especialitat i un 5,3% (tot homes) no són llicenciats. La història d'ambdues associacions explicaria aquest fet.

Per altra banda, mentre que entre els associats de la SCG hi trobem un 24% de doctors, a l'AGPC només en comptabilitzem un 9% si ens fixem en el directori¹⁵. Aquest fet es pot explicar per una banda per una major joventut dels membres de l'AGPC i per una major integració en l'àmbit universitari dels membres de la SCG. Cal destacar que hi ha un percentatge més alt de doctores que de doctors si tenim en compte els nombres relatius, en canvi el període esmerçat en la presentació de la tesi doctoral respecte a l'any de llicenciatura és força més elevat en el cas d'elles.

Els nombres que trobem pels membres de l'AAG són prou diferents, i és que les dades sobre les tesis llegides en geografia, també mostren aquest predomini dels doctors sobre les doctores, tot i experimentar un creixement continuat.

Taula 9
Membres de l'AAG segons titulació més alta, 1970

Homes	Sense esp.	BA/BS	Mestratge	Doctorat	Total
Total	434	1.395	2.121	1.432	5.382
%	8,1	25,9	39,4	26,6	100
Dones	Sense esp.	BA/BS	Mestratge	Doctorat	Total
Total	94	245	271	72	682
%	13,8	35,9	39,7	10,6	100

(Zelinsky, 1973b, p. 157)

15. Tal com hem vist en l'apartat corresponent, aquestes xifres pujarien si tinguéssim en compte les respostes al qüestionari, però la disparitat és tanta que les hem cregut poc representatives.

Taula 10
Tesis de geografia llegides a les universitats dels EUA

	Homes	Dones	H%	D%
*1920-1972			92,8	7,2
**1971	168	17	90,8	9,2
**1977	138	27	83,6	16,4
***1985-1995			75	25

Font: Beckwith, 1977, p. 405; Rubin, 1979, p. 126, Winkler, 2000.

Pel que fa a les temàtiques dels treballs de tercer cicle, tant de memòries com de tesis, no hi ha una gran dispersió de temes (tot i que parlem d'un reduït nombre de casos): geografia rural i medi ambient/ecologia (més ells que elles), geografia urbana i ensenyament/didàctica de la geografia (més elles que ells), però també geografia històrica, ordenació del territori i temes de mobilitat (tant elles com ells) —les dades es refereixen sobretot a la SCG—. Si afegim aquí els temes per els quals manifesten que tenen interès¹⁶ destaquen els referits a l'ordenació territorial (més ells), Sistemes d'Informació Geogràfica (una mica més elles, sobretot pel major pes que hi té entre les geògrafes de l'AGPC) i, en menor percentatge, Medi ambient (més ells), Geografia urbana (més elles) i Biogeografia (tant ells com elles).

A tall comparatiu, Zelinsky ens diu que els temes que més interessaven les geògrafes de l'AAG als anys setanta eren la Cartografia, la Geografia física, les qüestions relacionades amb l'Antropologia i la Botànica, mentre que mostraven poca predisposició per la Geografia urbana, la Geografia econòmica i les qüestions de metodologia. Pels anys vuitanta un informe del Comitè sobre la posició de les dones a l'AAG negava que les alumnes defugissin les àrees quantitatives i mostraven alts percentatges d'interès per la Cartografia, Geografia física, Biogeografia i mètodes quantitativs (Zelinsky, 1973a i Golléde/Halperin, 1983).

Quant a les àrees geogràfiques que més interessaven als membres d'ambdues associacions, destaca per sobre de totes Catalunya (més ells que elles), amb molt menor percentatge les àrees locals, Barcelona, Europa i Espanya (més elles que ells) les àrees de muntanya (sobretot ells), i fins i tot Àsia i Llatinoamèrica (sobretot elles).

Unes i altres dades mostren que no és tan evident com a vegades es pensa que homes i dones tractin temes diferents, desde metodologies dispars: tant els uns com les altres s'ocupen de qüestions relacionades amb la geografia física i humana, i en camps com la Biogeografia, la Cartografia (amb els SIG inclosos) i l'Ordenació del territori, sembla que hi ha un percentatge de geògrafes superior al seu pes dins la disciplina. Quant als enfocaments quantitativs o qualitativs i al nivell d'anàlisi global o local, no tenim prou dades que permetin assegurar que ells prefereixen els primers i elles els segons, tot i que sí que hi ha una tendència en aquest sentit lligada, en aquest cas, a restriccions de gènere.

16. Tenint en compte la suma de les dues primeres opcions.

No sembla haver-hi grans diferències entre els dos col·lectius quant al tipus de vinculació laboral, és clar que hi ha un bon nombre d'associats que pertanyen a totes dues societats, però si que s'observen disparitats quan ens fixem en els seus llocs de treball: els associats de l'ACGP estan ocupats de manera força equilibrada entre l'administració pública local —en primer lloc—, les empreses de serveis —en segon i la universitat en tercer, mentre que les associades ho estan a l'Administració pública autonòmica o central i en la universitat i, amb un percentatge més baix (tant ells com elles) a un centre de recerca (sobretot l'Institut Cartogràfic de Catalunya). Per la seva banda els socis de la SCG es troben principalment en empreses de serveis —en primer lloc—, l'ensenyament preuniversitari —en segon— i a l'Administració autonòmica o central i a la Universitat —en tercer—; mentre que les sòcies estan majoritàriament a la universitat o treballen a l'Administració pública autonòmica o central, havent treballat abans en una altra empresa privada (ells) i, en l'ensenyament preuniversitari o una empresa de serveis (elles).

Gairebé la meitat (al voltant del 45%) dels geògrafs i geògrafes a Catalunya han obtingut plaça de funcionaris, ja sigui a la universitat (sobretot els membres de la SCG, però també un alt percentatge dels de l'AGPC) a l'Administració Pública local, autonòmica o central (sobretot els de l'AGPC) i a l'ensenyament pre-universitari (els socis de la SCG).

Taula 11
Lloc de treball dels membres de la
SCG i de l'AGPC (2001)

	SCG			AGPC		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)
Universitat	14,5	48,6	28,3	20,5	24,1	21,8
Centre de recerca	3,6	2,7	3,3	14,8	16,7	15,5
Ensenyament preuniversitari	23,6	13,5	19,6	4,5	3,7	4,2
Ad. pública autonòmica o central	18,2	16,2	17,3	10,2	25,8	16,2
Ad. pública local	10,9	5,4	8,7	26,1	16,7	22,5
Empresa de serveis	27,3	8,1	19,5	22,7	13	19
Altres	1,8	5,4	3,2	1,1	-	0,7

Font: Qüestionari enviat a les associacions de geografia catalanes. Elaboració pròpia.

Un altre grup important (al voltant del 38%) és contractat laboral en els mateixos àmbits i en empreses de serveis (força igualats els percentatges dels associats de l'AGPC i de la SCG) o en centres de recerca (especialment els de l'AGPC si es considera l'Institut Cartogràfic de Catalunya com a tal). Només un 6% són treballadors per compte propi (més ells que elles a ambdues associacions), i la resta són estudiants o bé es declaren aturats (més elles que ells) o jubilats (només ells).

Taula 12
Vinculació laboral dels membres de les associacions de geografia (%)

	SCG			AGPC		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
Funció pública	32,9	57,4	41,7	45,8	55,7	49,4
Contractació laboral	38,8	23,4	33,3	44,8	37,9	42,2
Treball per compte propi	7,1	4,3	6,1	8,3	5,2	7,1

Font: Qüestionari enviat a la SCG i directori de l'AGPC. Elaboració pròpia.

Sembla que hi ha una tendència en la progressió de la vida professional a passar del sector privat al públic: si un 70% dels socis està, en l'actualitat, en el sector públic, en la seva feina anterior es trobaven entre un 45% (AGPC) i un 60% (SCG) en el privat.

Taula 13
Sector d'ocupació dels membres de les associacions de geografia (%)

	SCG		AGPC	
	Sector Públic	Sector Privat	Sector Públic	Sector Privat
Homes				
Lloc de treball actual	63,6	36,4	63,6	36,4
Lloc de treball anterior	35,6	64,4	53,3	46,7
Dones				
Lloc de treball actual	78,4	21,6	76,5	23,5
Lloc de treball anterior	42,9	57,1	55,6	44,4

Font: Qüestionaris enviats a la SCG i a l'AGPC. Elaboració pròpia.

Finalment, pel que fa als nivells salarials, ambdues societats mostren un comportament similar, respecte a un menor poder adquisitiu de les dones, i en el cas de l'AGPC, els salaris són, en conjunt menors que els dels socis de la SCG, fet explicable per la seva estructura d'edats més jove i, per tant, amb una carrera professional menys madura. Vist en conjunt, però, no hi ha una correspondència d'una major joventut de les geògrafes que expliqués uns menors ingressos salarials, sinó més aviat al contrari. Cal tenir en compte que hi ha un petit percentatge de dones (i cap home) que manifesta realitzar una jornada a temps parcial).

Voldríem remarcar el fet que aquestes diferències salarials no es correspondrien en absolut amb la percepció d'igualtat salarial que tant ells com elles han manifestat en les preguntes obertes del qüestionari, i és que una cosa són els salaris fixats segons categoria, i l'altra, el salari total percebut en afegir-hi trams de recerca, retribucions per treballs externs, o altres, que sol ser el que marca la diferència.

Taula 14
Nivell de salaris dels membres de la SCG i de l'AGPC (2001)

Pessetes	SCG			AGPC		
	Homes (%)	Dones (%)	Total (%)	Homes (%)	Dones (%)	Total (%)
Menys d'1.500.000	10,6	12,8	11,40	11,5	22,2	15,9
1.500.000-3.000.000	20	19,1	19,70	23,1	38,9	29,5
3.000.000-5.000.000	40	36,2	38,60	30,8	22,2	27,3
5.000.000-7.000.000	15,3	23,4	18,20	19,2	16,7	18,2
Més de 7.000.000	14,1	8,5	12,10	15,4	-	9,1

Font: Qüestionari enviat a la SCG i directori de l'AGPC. Elaboració pròpia.

Amb tot cal dir que les majors diferències s'observen entre els membres de l'AGPC, ja que si agrupéssim les dues categories superiors i les dues inferiors, els percentatges per a les dones serien de 61,1% en la franja inferior i 16,7% en la superior, mentre que els seus col·legues es trobarien repartits de manera molt similar en els tres nivells (entorn del 33%).

4. Apunt final

Encara que l'objectiu d'aquest article era difondre els resultats del qüestionari enviat als membres de la Societat Catalana de Geografia i de l'Associació Catalana de Geògrafs Professionals de Catalunya, tal i com s'anunciava al final de les preguntes,¹⁷ s'ha volgut aquí enmarcar aquests resultats en els treballs, que amb una línia semblant, s'han fet i encara s'estan actualitzant sobre aquesta espècie de sociologia de la geografia, tot prenent una perspectiva de gènere i visualitzant quina és la presència de les dones dins de la disciplina, atès que sembla provada una atípica absència, en una ciència de caràcter social com és la nostra, almenys en els països anglosaxons i una davallada del seu pes en el nostre.

Les dades obtingudes ens ajuden a dibuixar quin és el perfil dels membres d'aquestes associacions i ens mostren que la gran desigualtat d'efectius observada en els països anglosaxons no es correspon a la situació catalana on les relacions entre sexes són molt més equilibrades. La tendència cap a un major desequilibri que indiquen altres dades referides a les persones que es graduen i es doctoren en geografia a Catalunya és aquí imperceptible, almenys pel que fa a l'estructura per edats, però en canvi s'apunta en l'indicador temporal: cas dels dos directors de l'AGPC de 1995 i 2001.

17. Es publicà també una petita ressenya al *Butlletí de l'Associació de Geògrafs Professionals de Catalunya* (Pujol, 2002b).

Bibliografia citada

- BAYER, A.E.; ASTIN, H.S. (1968). «Sex Differences in Academic Rank and Salary Among Science Doctorates in Teaching». *The Journal of Human Resources* [Madison], núm. 3, p. 191-200.
- BECKWITH, Karen (1977). «The status of Women Professionals in Geography». *The Professional Geographer* [Washington], vol. 4, núm. 29, p. 404-405.
- BERMAN, Mildred (1977a). «Facts and Attitudes on Discrimination as Perceived by AAG Members: Survey Results». *The Professional Geographer* [Washington], vol. 1, núm. 29, p. 71-80.
- BERMAN, Mildred (1977b). «A response to the Wolf who cried Wolf». *The Professional Geographer* [Washington], vol. 4, núm. 29, p. 402-404.
- BERNARD, Jessie (1964). *Academic Women*. University Park: Pennsylvania State University Press.
- BERTRAN GONZÁLEZ, Enric (2000). «La Societat Catalana de Geografia als anys noranta». *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* [Barcelona], vol. XV, núm. 50, p. 221-232.
- BRINEGAR, Sarah J. (2001). «Female Representation in the Discipline of Geography». *Journal of Geography in Higher Education* [Oxford], vol. 3, núm. 25, p. 311-320.
- CROSS, William (1936-37). «Women as Fellows». *Journal of the Manchester Geographical Society* [Manchester], núm. 47, p. 12-23.
- DEASY, George F. (1948). «The geographer's salary». *The Professional Geographer* [Washington], núm. 8, p. 4-16.
- DUMAYNE-PEATY, Lisa; WELLENS, Jane (1998). «Gender and physical geography in the United Kingdom». *Area* [Londres], vol. 3, núm. 30, p. 197-205.
- GARCIA RAMON, Maria Dolores; CASTAÑER, Margarita; CENTELLES, Núria (1988). «Women and Geography in Spanish Universities». *The Professional Geographer* [Washington], vol. 3, núm. 40, p. 307-315. (Existeix una versió prèvia en castellà a *Documents d'Anàlisi Geogràfica* [Bellaterra], núm. 7, 1985).
- GOLLEDGE, Reginald G.; HALPERIN, William C. (1983). «On the status of women in geography». *The Professional Geographer* [Washington], vol. 2, núm. 35, p. 214-218.
- LA SORTE, Michael A. (1971). «Sex differences in Salary among Academic Sociology Teachers». *The American Sociologist* [Nova York], núm. 6, p. 304-307.
- LEE, David R. (1990). «The status of women in geography: things change, things remain the same». *The Professional Geographer* [Washington], vol. 2, núm. 42, p. 202-211.
- LEFFLER, Kay E. (1965). *The Role of Women in Geography in the United States*, Norman: University of Oklahoma, Tesi no publicada.
- MATEU i LLEVADOT, Xavier (1988). «Notas sobre la geografía profesional en Cataluña. La asociación de técnicos geógrafos de Cataluña». *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles* [Madrid], núm. 6, p. 51-55.

- MCDOWELL, Linda (1979). «Women in British Geography». *Area* [Londres], vol. 2, núm. 11, p. 151-154.
- MCDOWELL, Linda; PEAKE, Linda (1990). «Women in British Geography Revisited: or the same old story». *Journal of Geography in Higher Education* [Oxford], vol. 1, núm. 14, p. 19-30.
- MOMSEN, Janet (1980). «Women in Canadian Geography». *Professional Geographer* [Washington], vol. 3, núm. 32, p. 365-369.
- PEASE, Allan; PEASE, Barbara (1999). *Why Men don't listen and Women can't read maps*. Sydney: Pease Training International.
- PUJOL ESTRAGUÉS, Hermínia (2002a). *La presència de les dones a la geografia acadèmica. El professorat de geografia de les universitats públiques de Catalunya*. Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona. Memòria de recerca no publicada.
- PUJOL ESTRAGUÉS, Hermínia (2002b). «Els membres de les associacions de Geografia a Catalunya». *Butlletí de l'Associació de Geògrafs Professionals de Catalunya* [Barcelona], núm. 14, dossier central.
- RODER, Wolf (1977). «An alternative interpretation of men and women in Geography». *The Professional Geographer* [Washington], vol. 4, núm. 29, p. 396-400.
- RUBIN, Barbara (1979). «Women in geography revisited: present status, new options». *The Professional Geographer* [Washington], vol. 2, núm. 31, p. 125-134.
- SCHMID, Calvin F. (1966). «Some remarks concerning contemporary American Demographers and Demography». *Population Index* [Princeton], núm. 32, p. 497-514.
- SMITH, Guy-Harold (1960). «Salaries of Geographers in the Universities». *The Professional Geographer* [Washington], vol. 12, pp. 15-18
- WINKLER, Julie A. (2000). «Faculty reappointment, Tenure, and Promotion: Barriers for Women». *The Professional Geographer* [Washington], vol. 4, núm. 52, p. 737-750.
- ZELINSKY, Wilbur (1973a). «The Strange Case of the Missing Female Geographer». *The Professional Geographer* [Washington], vol. 2, núm. 25, p. 101-105.
- ZELINSKY, Wilbur (1973b). «Women in Geography: a brief factual account». *The Professional Geographer* [Washington], vol. 2, núm. 25, p. 151-165.
- ZELINSKY, Wilbur (1977). «Vive la différence géographique? Further thoughts on Geography as a male preserve». *The Professional Geographer* [Washington], vol. 4, núm. 29, p. 400-402.
- ZELINSKY, Wilbur; MONK, Janice; HANSON, Susan (1982). «Women and Geography: a review and prospectus». *Progress in Human Geography* [Londres], vol. 3, núm. 6, p. 317-366.